Через колючий дротяний присадок перехилилась жіноча постать і крізь мереживо зеленої веранди простягла руку. Тріо-музики завзято витинали новітній фокстрот "Валенсію", і звуки звабливої мелодії заглушали безугавний гомін публіки в кафе.

Це було кафе "вищого" світу. Сюди щовечора сходились заможні, щоб похвалитися своїм новеньким капелюхом, модерного крою сукнею, останньої моди зачіскою; юні панянки — щоб прив'язати оком якого чорнявого юнака, а старі мегери й бахури — щоб згадати за своє минуле... В білих кітелях, куртках кельнери метушилися між столиків, запобігливо зазираючи у вічі одвідувачам. Морозиво найкращого ґатунку, "кафе-глясе" кава, "Нарзан" на блискучих тацях у зручних руках кельнерів носилося над головами їдців.

Одвідувачі, серйозні, замислені, ніби виконували величезної ваги завдання, — поважно уминали морожені й гарячі ласощі.

Худа й бліда, мов свічка, пані розповідала про те, як їй тяжко було добути собі чорного агата для намиста, що гадючкою стисло її горло. Кілька пань і добродіїв у білих, добре випрасуваних убраннях зосереджено слухали її оповідання, іноді занепокоєно хитаючи головами.

Сивий дідусь, що сидів у куточку і смоктав із соломинки холодний мазагран, частенько позирав на столик візаві, де умостилось молоде дівча з підфарбованими очима. У дідуся з обличчя не сходила усмішка досвідченого лікаря-венеролога, що ховала в собі запитання: "Любе створіння, чому я й досі не бачив тебе в клініці?"

Проти нафарбованої милої дівчинки сиділа людина з тих, що їх завжди можна здибати по кафе, казино й валютних біржах. Повите зморшками лице цієї особи було подібне до задубілого попелу сигари, але вицвілі очі пожадливо їли виплеканий бюст, плечі, руки дівчини.

Простягнута крізь зелень веранди рука заклякла в повітрі. За нею було сіре витягнуте жіноче обличчя. Пасомки брудного волосся звисали на її запалі щоки, що раз у раз хворобливо смикались. Жінка щось говорила. Але її голосу не було чути. Весела музика заглушала її поклики, і простягнута рука безсило опустилась на штахети веранди. Тоді жінка пройшла поволі далі, туди, де менше було зелені, і спинилася з простягнутою рукою в отворі листя. Серед темної ночі її погруддя освітлювала блискуча електрика в кафе, і в овальній рамці зелених прочитанів нерухомо стояла постать легендарної "Марії із Магдали". Лівою рукою вона підтримувала дитину, що, схиливши голову на її плече, притиснувшись вустами до шиї, спала.

— Гр...дяни... дайте що-небудь... — ледве почулося з її вуст, коли на мить ущухла музика.

Ближчі до жебрачки їдці на мить зиркнули до зеленої рами веранди і знову спокійно, повні уваги, слухали оповідання сухорлявої пані.

Товстенький панок, що схилився на блискучу палицю з держаком слонової кості, нетерпляче рухнув головою, нервово стенув плечима і зиркнув на старчиху.

Кінчики жіночих уст смикнулись. Вона обережно перемінила руку і, ніжно підтримуючи дитину правицею, простягла ліву:

— Дайте що-небудь...

Обличчя мого приятеля зіщулилось від якоїсь внутрішньої муки. Нараз він схопився, протиснувся поміж відвідувачів до входу на веранду, і за хвилину слідом за ним увійшла жінка.

Все її убрання, пом'яте, припале пилом, свідчило, що їй за притулок був простір вулиць, забруднені куточки панелі, бруку, а постіль — тверда

земля. Жінка, дико озираючись, простувала за приятелем, незграбно чіпляючи своїми худими стегнами стільці та їдців.

Запашні пані й добродії з огидою визвірились на неї, а кельнери кинулись були, щоб випровадити за двері такого дивного гостя, як вони спроваджували всіх настирливих прохачів-старців і безпритульних... Мій приятель суворим поглядом спинив їх на місці, і вони знітилися, чемно пропустивши жінку, що ледве посувалася за ним, у наш півтемний куточок.

Хвилинку панувала мовчанка. Жінка ніяково сіла в крісло, як сідають люди, що вже забули, як це робиться, або ніколи не знали про це. Вона щільніше притисла до себе дитину і похапцем почала чепуритись.

— Хто ви? Чому? — глухим, тремтливим голосом кинув невиразне запитання приятель.

Жінка полохливо здригнулась.

Вона з підозрою зиркнула на нас обох і прикусила губи. Вона була ще молода.

Їй було не більше як два з половиною десятки років, і мені здавалось, що вона була вродливіша за всіх тих виплеканих паній, що сиділи недалеко нас.

— Хто я?.. — Жінка здивовано підвела брови. — Я... тепер не знаю, хто я... Мій чоловік чотири роки тому загинув у поїзді біля Запоріжжя... Він був... — Але вона не договорила: її очі заблищали й спинилися на блискучій нікельованій тарелі із смаженими ковбасками, що приніс кельнер і поставив на столику перед нею.

Хутко звільнивши одну руку з-під дитини, вона вхопила виделку і тремтливим рухом устромила її в смажену картоплю.

Мій приятель відкинувся на спинку крісла і, заплющивши очі, пихкав цигаркою. Згодом він схилився до мене і стиха, щоб не розбудити дитину, промовив:

— Яка жахлива зустріч... Невже вона з тих, що їхні чоловіки чи коханці загинули там? Я теж був...—На момент він замислився, потім прокинувся від задуми, кинув недокурок на всипану гравієм землю і запалив другу цигарку.

— Ти знаєш, як це було? — звернувся він до мене. Його обличчя пашіло жаром, а очі вилискували іскрами.— Тоді наші прогнали білих у Крим і запакували їх на півострові. Але на півдні України шалено роздмухав акції Махно. Йому допомагали білі, глитаї і злодійкуваті людці, що притаїлися по селах, лісах. Махно мав велику силу, що наганяла жах на кожне село, містечко, де вже була наша влада. Треба було знищити цього багатоголового гада, що не давав нікому спокою і відволікав нашу увагу від запертих білих, які дедалі більше зміцнювали свій захисток та, за допомогою чужоземних країн, концентрували на півострові сили. Опріч війська, на південь був відряджений спеціальний агітаційний поїзд з електроустаткованою друкарнею, редакцією, радіо та щось із стома політичними робітниками пропагандистами.

Приятель на мить спинився, зиркнув на жінку, що доїдала ковбаски, і мовчки присунув їй склянку з чаєм.

— Отож, — порушив він мовчанку, — все це було так поспішно зорганізоване, що ми навіть не знали добре один одного, та ба, навіть не мали списків тих, хто з нами їхав.

Приятель перевів дух.

— Пізно вночі поїзд рушив, а вже вранці наша редакція розповсюджувала в путі листівки та відозви. Другого вечора ми були за півсотні кілометрів від Запоріжжя. Це було вночі. Поїзд спинився на

маленькій станції, погасивши вогні. За півкілометра була розібрана колія, порвані дроти... В цім місці глитайсько-махновські загони переходили на захід... Їхні знамениті "тачанки" безперестанку цокотіли, і це дзвінке цокотіння лякливою таємницею дражнило нічну тишу.

Приятель замислився на мить і потім поспішно, немов щоб не забути, швидко провадив:

— То переправлялись через колію махновські загони. Чи могли ми їх спинити? У нас було з півсотні душ варти та політробітники й друкарсько-редакційний склад, що мали зброю тільки револьвери. Негайно сповістили до залізничного вузла, щоб вислали нам панцирника. Адже махновці могли нас розтрощити на скіпки, і завдання, що було покладене на нас, зійшло б нанівець. А тачанки одно цокотіли й навівали на нас смуток. Так тривало годин зо дві. Нарешті здалека почулось, як у нічній темряві посувався до станційки наш панцирник, розсипаючи у пітьму жмені дрібних іскор. Комендант, товариш Мартиненко, що тим часом розташував навкруги станції варту, тепер зібрав її докупи і, підсиливши політробітниками, посунувся повз колію в напрямку до зруйнованого шляху, звідки цокотіли тачанки та іноді кінські підкови...

Приятель зиркнув у бік жінки. Тепер дитинка спала в неї на колінах, і жінка підтримувала її обома руками. Вона втопила зір в її обличчя, ніби намагалась розгадати, які рожеві чи смутні сни від часу до часу хмурять брівки маляті.

— Ще чаю? — запитав стиха приятель.

Вуста жінки знову смикнулися, надавши кислого вигляду її обличчю. Вона замотала головою.

— Ми йшли лавою. Темна ніч, висока тирса ховали людей одно від одного. Позад посувався панцирник... Цокоту не стало чути, і було таке враження, що ось несподівано на нас сипонуть із кулеметів... Знову

заторохтіли, зацокотіли колеса, і на лівому нашому крилі хтось раптом вистрелив. У ту ж мить кулемети з панцирника застрочили в небо вогняними перлинами. На колії зчинився лемент, людський крик. Але жодного пострілу на відповідь. За хвилину, оточені нашими воїнами, хури звертали до станційки. Перелякані селяни-фурмани тулились один до одного... їхні відповіді неясні, незрозумілі. Куди вони везуть набої, чиї набої... Місяць виліз із-за обрію й обдарував пітьму молочним світлом. На фоні цього сяйва ми побачили широку, блискучу щетину шабель, що мчала в повітрі на станційку. Політробітники миттю розсипалися в лаву, і в нічній тиші почувся трохи хрипкий комендантів голос: "Кулемети!" Але в ту ж хвилину збоку виринув з пітьми верхівець і щосили гукнув: "Стій! Це свої... Дев'ята бригада!"

Гукнувши це, верхівець, поблискуючи шаблею подався назустріч своїй кавалерії...

Приятель усміхнувся, перевів погляд на кельнера, що стирчав збоку, і замислено втопив на нього погляд.

— Отож... За хвилину виявилось — ми захопили в полон свої хури з набоями, що йшли через колію. Тільки перед тим махновські загони пройшли тут і наша кавалерія гналась за ними назирці. На часинку вона спинилась, щоб напоїти коні, пустивши вперед свої хури з набоями. Було якось і неприємно з такої оказії і радісно, що своїх здибали. Кіннотники сміялися з нас і за хвилину вже подалися туди де зникли тачанки руйначів революції. Валка з набоями теж повернула слідом за ними.

Коли на станції засвітили ліхтарі і ми збились на пероні, я побачив виснажені, бліді від утоми обличчя наших товаришів. Ми перекинулися слівцями; хтось жартував, і хоч у розмовах відчувалося, що люди ці не знали одно одного навіть на ім'я, проте єдина мета, спільна думка сковувала всіх у ціле, рідне. Почало сіріти, і ми рушили лагодити зруйновану колію. Почався другий день, а ніхто й очей не стулив. Натхнення брало гору над перевтомою. Тільки після полудня, коли поїзд рушив, щоб до вечора прибути на станцію призначення, переходячи

через вагон до коменданта, я бачив, як товариші вкладалися спати. Політробітників було цілих три вагони. Деякі ще гомоніли, але з їхніх напівсонних голосів було зрозуміло, що вони незабаром заніміють у солодкому сні. Звідки були ті люди — будівники нового життя? Ці політробітники їхали робити діло. Сказано — треба, і кожен із них, хоч і мав, може, напрямок у рідні сторони, за годину вже сидів у поїзді і їхав зовсім в інший бік — туди, де анархістичні злодійкуваті ватаги розповзлися на півдні України, руйнуючи тільки-но почату будівлю нового життя. Небезпека минула, і товариші спали солодким сном, щоб завтра вранці розлетітися по обшарах півдня сполучати порвані зв'язки, відновлювати зруйновану вчора будівлю. Лише смеркало, поїзд оминув головну станцію Запоріжжя і, зігнувши гадючкою довгу валку вагонів, щосили подався ліворуч, щоб обійти навколо міста і пристати до південної малорухливої станції. Звідти було ближче до центру города...

На хвилинку приятель замовк, примруживши очі, ніби пригадуючи щось.

— Я розповім тобі, як це виглядало збоку, — згодом промовив він. — Поїзд мчав, мов вихор. На підніжках, у відчинених дверях вагонів, притримуючись за одвірки, стояли вартові. Минувши невеличку залізничну хатинку-пост, від якої в різні сторони прослалися колії, паротяг жалібно загув і щосили промчав далі. Залізничник у червонім кашкеті, що вийшов на перон, нараз кинув об землю свого ліхтаря і, звівши до неба руки, почав ними вимахувати, а за мить, наче з'їхавши з глузду, подався поруч поїзда, щось вигукуючи і все махаючи руками... Якийсь вартовий вистрілив у повітря — раз, два... А паротяг, немов злякавшись цих пострілів (адже на кожному кроці могли бути вороги), щосили смикнув вагони і дав ходу скільки було духу...

Дитинка рухнулась, перевернулась на материних колінах і, розкинувши рученята, простяглась голічерева, на момент міцно обхопивши неньчин лікоть і знов пустивши його.

— Так... Поїзд летів, мов вихор... Летів валом, що мав п'ятдесят метрів заввишки... летів у чорну пащу — зруйнований міст над безоднею. Ще момент, і біля самої прірви з паротяга стрибнула людська постать... Вона в'юном перекрутилась у повітрі, гепнулась об узбіч насипу й покотилась униз. А паротяг, розпустивши пару, видихаючи дим, енергійно гупаючи колесами, стрибонув у безодню, гепнувся об схрещені, увігнуті залізні рейки, тріснув, і з його розірваного черева вихопилась до неба хмара білястої пари, рудого диму й вогню... А слідом у провалля, мов кетяги, котилися вагони... Вони нагромаджувались один на одного і, наче воюючи між собою й паротягом, валилися набік. Один вагон, що зачепився в залізних рамах мосту, раптом спалахнув, і з нього полилося срібне течиво. Рідина, палаючи, лилась на потрощену купу вагонів, спричинивши грандіозну пожежу. Широкі язики полум'я лизали зустрічні вагони і приймали ці рухомі будинки з людьми в свої обійми... Раптом на вінчику безодні тріснули рейки мосту, і залізо, вигнувшись догори, кілком уп'ялось у передній вагон, що за ним тяглась із колії валу в прірву решта поїзда...

Приятель важко дихав. Він ледве промовив до кельнера:

— Прошу содової!

Утопивши позір у зелень веранди, він якийсь час нерухомо сидів, немовби пригадуючи, що ж було далі.

— То була пекельна картина, — стиха промовив він, відпивши із склянки і не повертаючи до мене голови. — Звільнений з кількох барил, бензин водоспадом лився з захряслого між клітинами мосту вагона. Полум'я охопило цей водоспад, жвавою гадюкою повзучи по звислому ланцюгу вагонів... по землі... Нарешті повислі загони обірвались. Вогонь охопив розчавлену купу їх пекельним полум'ям, звиваючись до неба своїми пожадливими пасмами. І разом із деревом, залізом, майном у тім полум'ї горіли люди... Від тріскоту сухих дощок, скла, вибуху набоїв не чутно було навіть стогону... Нас решта за одну мить стали, мов варіяти. Чи допомагати там, унизу, в безодні, чи відкочувати решту вагонів, що

дивом затрималися на валу. Я, мов очманілий, подався вниз. Адже там горіли люди... Там горіли невідомі на прізвище мені товариші і товаришки... Там горів мій давній друг комендант Мартиненко з дружиною, яка завжди була поруч чоловіка у всіх боях громадянської війни.

Приятель витер хусткою спітніле чоло і безтямним поглядом подивився навкруги. Потім він знову хутко заговорив:

— О, що то було! Коли я збіг униз, ні, не збіг, а скотився під міст до пекла, я побачив... Так, це була вона, Мартиненкова дружина — вся в чорному, з розпатланими стриженими пасмами... Вона вихопилась з-під уламків вагонів, що палали, і хутко відбігла геть від полум'я. Вона була жива, непошкоджена, на ній навіть не тліла одіж... Вона хутко спинилася, присіла на горбик недалеко полум'я, підперла голову руками і втопила погляд у жахливе багаття. Мене пойняла невимовна радість. Мені чомусь здалося, що слідом за нею вийдуть цілими, непошкодженими й інші товариші... Але... вона раптом схопилася, немов щось згадавши, подивилась на мене і, промовивши: "А він же там!", хутко пішла просто в огонь, ніби до себе в хату. Я не встиг навіть отямитись. За мить вона зникла у вогні... Там раптом закуріло темним димком, а потім полум'я ще скаженіше охопило все навколо. Воно немов змагалося само з собою, переплітаючись тисячами жовто-червоних язиків...

Приятель знову замовк. Я зиркнув на нього і побачив, що його очі блищали кришталевими перлинами сліз. Мені було ніяково. Здавалось, що коли я запитаю що чи взагалі порушу мовчанку, трапиться якась трагедія. Проте я миттю відігнав цю химерну думку і важко зітхнув.

— Так, — бадьорим тоном промовив приятель, певно, намагаючись притаїти своє хвилювання. Він хутко витяг хустку і, піднісши до носа, непомітно витер очі... — Там загинуло дев'яносто борців! — додав він. — Можливо, що оця теж загубила там свого чоловіка. — І він спокійно глянув на жінку.

Старчиха міцно притисла дитину до грудей і, схилившись над нею, спала.

Але, ніби відчувши погляд на собі, вона здригнулась, підвела голову й сонно промовила, простягши руку:

— Допоможіть чим-небудь...

Музика знову ревнула "Валенсію", і її веселі звуки линули у наш куток.

Приятель мовчав, сумно втопивши погляд на запобігливого старшого кельнера, що, немов іменинник, люб'язно доглядав за гістьми, щасливий з їх задоволення.

Мовчав і я. Мабуть, мої думки поринули в героїчне минуле, бо я не відчував, що сиджу в кафе з приятелем і невідомою жінкою, де грає музика і своїми звуками звабливо впливає на чоловіків у випрасуваних убраннях, пахучих паній у намисті... Певне, в цей час до кафе зайшла моя дружина, і на її непомітний кивок головою, як це завжди вона робила, коли десь засиджувався, — я вийшов, залишивши приятеля. Я, пригадую, отямився лише на вулиці, коли дружина сердито кинула до мене:

— Чого ота халамидниця сиділа з вами?

Я нічого не відповів.

Минуло півдесятка років. Хіба людина знає, що буде з нею завтра, яких придбає вона нових друзів і ворогів, як життя оберне її долю? Серце людське черствіє. Розум, загартовуючись, відкидає геть найближчі істоти, на час знаходячи нових друзів. Той, хто був тільки рік тому твоїм другом, стає для тебе тільки приятелем, і людина, що ти кілька разів зустрів її, стає твоїм найкращим другом, щоб знову згодом стати тільки смутним спогадом колишньої дружби.

Такий, здається, невеликий час — п'ять років!

На вулиці мене хтось назвав на ім'я і потис лікоть. Переді мною стояла літня особа; вона дивилась на мене поглядом найщасливішої в світі людини, хоча на вустах грала загадкова усмішка.

— Не пізнаєте? А Карпа пам'ятаєте? Вісім років тому — вартового ревтрибуналу у фільварку Сагах?

Так, це був він... Колишній шахтар, червоногвардієць... Я пригадав, як він одного разу переплутав пакети, куди який треба було приставити, і я потім, крім пояснень про адресатів, мусив ставити хрестики, ластівки, дужки, щоб він затямив, куди який однести. Тоді Карпо був майже неписьменний.

— Асистент? Найкращого психоневролога?

Перед таким поступом людства — метаморфозою, із напівграмотного шахтаря за вісім років бути за асистента в найкращого професора-психіатра! Мати наукові досягнення! Викрити людству невідомий мікромозковий нерв, регулятор підсвідомого! Шахтар, Карпо Шанкей!

Я відчув себе супроти нього мізерією і пригноблено потакав його балачці, зачудовувався з його енергійних рухів.

Прощаючись, він кинув:

— А ви знаєте, що Герман Форфор тут?!

"Герман... мій старий приятель, що з ним бачився востаннє біля моря в кафе. Як він тепер?" І, не думаючи зайвої хвилини, я подався на адресу, що сказав Карпо.

Це був один із тих сотень нових колосальних залізобетонних будинків, що спорудили наслідки Жовтня. Коли я підіймався на п'ятий поверх, назустріч мені дружно мчалась весела малеча та іноді обганяв який чоловік у синій блузі. Це був час після роботи.

Двері відчинив хлопчик-школяр. Він допіру прийшов і ще не встиг скинути легеньке пальто.

— Прошу, заходьте. Герман Петрович зараз буде. Почекайте отут, — торкнув він кріселко біля округлого столу, вкритого білою скатертиною, — я зараз роздягнусь і буду до ваших послуг.

Я стенув плечима. Новітніх дітей, мабуть, я не знав. Я тільки пригадав, що в такі вісім-дев'ять років я, напевне, із страху перед незнайомою особою, що раптом увійшла до хати, подався б десь у кут і тремтів своїм худеньким тілом.

У кімнаті було привітно. Кілька стільців, канапа, обідній стіл, два мисливських портрети на стінах, на вікнах — тюль. Темно-зелена портьєра у візерунках листя, ніби природним прочитаном запинала двері.

Мені щось нагадувала ця зелена портьєра, та я не міг пригадати.

— Скажіть, будь ласка: як довго треба нагрівати три свічки, щоб шовкова куля кубатурою в метр піднялась у повітря? — раптом запитав мене школяр, увіходячи до вітальні. Він тримав у руках розгорнуту книжку.

Я відчув, що почервонів, а хлоп'я підсіло до столу і, ткнувши пальцем у книжку, додало:

— Отут є завдання. Я не хочу дивитись у відповідь, адже, напевно, ви знаєте, скільки? Ні? — запитав хлопчик, коли я захитав головою. — А от мама знає. Герман Петрович теж, як ви, — нічого не знає, крім своїх

планів та перепланів! Мама, та все знає. — Хлопець перегорнув сторінку і заглибився в читання. Згодом він підвів голову й подивився на мене таким поглядом, наче хотів відгадати, що я за людина.

— Ви в нас ніколи ще не були! Адже правда? Я знаю всіх, хто в нас коли бував, — проказало хлоп'я.

В коридорі заскрипів замок, і чути було, як відхилились двері. Мале раптом скочило із стільця і хутко пішло до портьєри.

— Це ти, мамо? — спокійним тоном дорослого запитало воно.

Крізь зелену портьєру до кімнати простяглись дві руки і на мить застигли в повітрі. Потім вони ніжно взяли за обидві щоки хлоп'ятка, і жіноча голова схилилась над малою голівкою.

До хати ввійшла жінка.

— Ви до Германа Петровича? Він за хвильку буде, — промовила вона і затримала на мені свій погляд.

Це була вона. Атож. Та, що п'ять років тому простягала руку крізь зелень веранди. Але як вона змінилася. Та, колишня із зеленим видом жінка, була ніби привидом цієї рожевої, вродливої, що придбала в своїй подобі вигляд поважної людини, жінки не примх, а громадського та родинного обов'язку.

Вона провела рукою над своїми очима, наче здіймала невидиме запинало, що заважало їй пригадати щось. Але, певно, не згадавши, усміхнулась до хлопчика, що одібрав у неї з рук пакунок і капелюх, і прудкою ходою пішла до другої кімнати.

Я не встиг іще отямитись, як приятель тримав мене в обіймах. Потім ми сіли один проти одного. Герман зворушливим голосом кидав

безперервні запитання. Він був — саме натхнення. Де й поділась його колишня меланхолійна сентиментальність. Атож, він працює над розробленням нових кодексів, він вивчає рефлексологію людини... Але це не все! Герман має до всього того прекрасного друга-педолога. Це його дружина.

Він спинився передихнути, примруживши очі точнісінько так, як це зробила жінка, коли щось пригадувала, і лице йому зашарілося.

— Ти ж її знаєш! Пригадуєш кілька років тому кафе й жінку з дитиною на руках? Тільки, цур тобі, краще не згадуй при ній... А втім, як знаєш...

Мій приятель присунув своє кріселко ближче до мене і провадив далі.

— Мене тоді взяв жаль. Я був самотній, чомусь відчув громадський обов'язок допомогти... Мені здалось, що вона хвора. І я одвів їх з дитиною додому, а другого дня закликав лікаря-психіатра. Він ствердив мої припущення, і я відвіз її до лікарні. В неї було нервове зворушення якихось нервів мозкового центра. Тепер, як бачиш, вона цілком дужа, і вже чотири роки моя дружина... Та не тільки! Вона прекрасний педолог, громадська людина... Я не знаю, чи є ще хто так особисто щасливий, як я... А це ж має колосальне значення для людини з громадськими обов'язками...

Герман на хвилинку замріявся. Згодом він тихо промовив:

— Так, люди не знають, де бродить їхнє родинне щастя. Ми шукаємо його в саєтовій сукні й звабливих очах, а воно іноді в подертій одежі — простягає забруднену руку крізь зелене листя неприступної для нього веранди...

— Знайомся, Оксанко, — це мій найкращий друг, — проказав мені через голову Герман.

Я обернувся, підвівшись.

Його дружина, вся в світлому, стрункa, тендітна, як ясний, радісний привид, стояла на тлі темно-зеленої портьєри.

Вона усміхалась людяною усмішкою; простягнувши до мене обидві руки.

1927 р.